

Szemle

Bart István – Klaudy Kinga

EU-fordítóiskola. Európai uniós szövegek fordítása angolról magyarra

(Budapest: Corvina, 2003. 210 pp.)

Jungné Font Judit

Bart István és Klaudy Kinga új tankönyvükben az *EU-fordítóiskolában* az európai uniós szövegek fordításába vezetik be az olvasót. A kötet mind módszerében, mind felépítésében követi a szerzőpáros korábbi, több kiadást megért *Angol fordítóiskola* című tankönyvét. A két könyv azonban nem helyettesíti egymást. Míg az *Angol fordítóiskolában* különböző témájú ún. általános szövegekkel találkozhattunk, jelen kötet egyetlen szakterületről válogat: a szövegek mind az Európai Unió működésével kapcsolatosak. A könyv célja az, mint ahogy azt Klaudy Kinga a *Módszertani útmutatóban* leírja – hogy az olvasót kézen fogva vezesse végig az európai uniós szövegek angolról magyarra való fordításának folyamatán.

Az Unió működése során ugyanis nemcsak jogszabályok keletkeznek, hanem több ezer oldalnyi egyéb szöveg is: tájékoztatók, jegyzőkönyvek, tervezetek, beszédek, feljegyzések, levelek. Jelen kötet ezek fordításához kíván útmutatást adni, mivel a mindennapi gyakorlatban elsősorban ilyen szövegek fordításával fognak találkozni a hivatásos és nem hivatásos magyar fordítók.

A tankönyv – mint ahogy azt Bart István az *Előszóban* megfogalmazza – tanulói feladatok és mintafordítások révén a hiteles szövegek olyan fordítói szempontú elemzését adja, melynek segítségével bemutatja, és egyben oktatja az EU jellegze-

tes nyelvhasználatát. A tíz különféle típusú szöveg értelmezése során a szerzők ki térnek az Unió intézményrendszerének és hivatali működési rendjének ismertetésére, mert azt vallják, hogy a fordító a lefordítandó szöveg funkciójának és címzettjének pontos ismerete nélkül nem tudja elvégezni a munkáját.

A tankönyv tíz fejezete az *Előszó*, a *Módszertani bevezető* és az *Általános fordítástechnikai tanácsok* után tíz különböző műfajú uniós szöveg köré szerveződik. A tíz műfaj a következő: rendelet, beszéd, levél, jegyzőkönyv, közlemény, feljegyzés, szerződés, határozat, ítélet, önéletrajzi szabvány.

Az *Előszóban* Bart István kifejti, hogy azért választottak ilyen változatos – funkciójukat, hivatali szintjüket és nyelvi igényességüket tekintve – egymástól igen eltérő szövegeket, mert a gyakorlatban fordítói feladatként a hivatásos és nem hivatásos alkalmi magyar fordítóknak elsősorban efféle, többnyire nem angol anyanyelvűek által készített szövegekkel kell majd megbirkózniuk. A hivatalos joganyag szövegei, melyek zárt rendszerben az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alatt készülnek, a könyvben fordítási feladatként nem jelennek meg, csak referenciaként bukkannak fel.

Az *Előszóban* Bart István ismerteti az Európai Unió kialakulásának folyamatát, bemutatja az EU mint nemzetközi együttműködési szervezet egyedi felépítését és működését. Kitér arra is, hogy milyen nehézségekkel járt, mekkora erőfeszítést kívánt az EU intézményeitől egyrészt a multilingvizmus alapelveinek való megfelelés, másrészt a nélkülözhetetlen „közös nyelv”, a nyelvek felett létező jogi jelentésrendszer megalkotása, kidolgozása és folyamatos fejlesztése, hiszen az egész addig elfoga-

dott közös joganyagot le kellett fordítani az újonnan belépő tagországok nyelvére. Csatlakozásunk az Európai Unióhoz azt is jelenti, hogy a magyar jogalkotási szövegekben is hasonló adaptációs folyamatnak kell végbe mennie.

A tankönyv egyes fejezetei azonos módon épülnek fel: a bevezető után következik a fordítandó szöveg, majd a fordítás-előkészítő feladatok, a szöveg hivatalos vagy javasolt fordítása, a kommentárok, s végül a további feladatok (irányított fordítás, önálló fordítás, szerkesztés). Az egyes fejezetek bevezetője megismertet bennünket az adott szöveg műfaji sajátosságaival, valamint európai uniós előfordulásával és használatával. Fontos tudni, hogy a fordítandó szövegek nem mindig angol anyanyelvű szerzőtől származnak, és nem is mindig eredeti angol szövegek.

Klaudy Kinga az *Általános fordítástechnikai tanácsok* között kiemeli, hogy európai uniós szövegek esetében a nyelven kívüli valóságháttér feltárása elsősorban az európai uniós intézményrendszer működésének alapos ismeretét jelenti.

Kiemelt szerepük van a fordítás-előkészítő feladatoknak. Közülük az első a szövegelemzés, annak a közlési helyzetnek a rekonstruálása, amelyben a szöveg született. Először meg kell ugyanis ismerni a szöveg forrását, a megrendelt fordítás célját, funkcióját, várható felhasználását. Ezután következik a szöveg fordításához elengedhetetlenül hozzátartozó háttérismertetek, az ún. EU-reáliák kérdés-formájú számbavétele. Ebben a részben mindig megtaláljuk a felvetett EU-ismeretek, kérdések megválaszolásához szükséges szakkönyvek ajánló irodalomjegyzékét is. A soron következő lexikai előkészítésben különíthető el az adott témára jellemző speciális szókészlet. Ennek az előkészítő munkának főként szókincsbővítő pedagógiai célja van, valamint az, hogy szemléltesse a megoldási lehetőségek különbségeit, megismertessen a nyomtatott szótár típusokkal, valamint tanácsokat adjon a szövegben

felmerülő magyar nyelvhelyességi kérdésekhez (kis és nagy kezdőbetűk használata, egybeírás és különírás).

A fordítás-előkészítő feladatok után a szöveg javasolt fordítása következik. Klaudy Kinga a *Módszertani útmutató*ban kiemeli, hogy átnézésük akkor igazán hasznos, ha a tanulók először elkészítik saját fordításukat, majd utána vetik össze munkájukat a tankönyv által javasolt változattal; ezáltal ugyanis tudatosítani és azonosítani tudják a problémákat.

Az ezt követő *Kommentárok* című alfejezetben a szerzők a javasolt fordítás átváltási műveleteit mutatják be, mert meggyőződésük, hogy a fordítók által végzett műveletek leírható és tanítható rendszert alkotnak. A fordítói megoldások magyarázata mellett azok értékelésére is sor kerül.

A kommentárok után a *További feladatok* alfejezetben irányított fordítási gyakorlat következik, amely kifejezetten azzal a céllal ad támpontokat az angol mondatok fordításához, hogy a fordító építse bele azokat a fordításába. A másik feladat egy önálló fordítás, ami annyit jelent, hogy a szöveg további részeit az addig tanultak alapján önállóan kell lefordítani, majd értékelni a könyv végén megadott javasolt vagy hivatalos fordítási megoldással összevetve.

Újdonság az *Angol fordítóiskolához* képest, hogy ennek a könyvnek a végén a szerzők megadják a megoldásokat, illetve a javasolt vagy hivatalos fordítást. A *Módszertani útmutató* befejező részében hasznos tanácsokat kapnak mind a fordítást oktató tanárok, mind a magántanulók.

A *Függelék*ben találjuk a *Hivatkozások*at, valamint Sellei Iván tollából a *Szótárak és más segédesszközök* című ismertetőt, a négy nyelvű szöszedetet a Jogi aktusok típusairól, a Preambulumbekézdésekben és bevezető hivatkozásokban szereplő mondatkezdő és Rendelkező kifejezésekről, valamint Szamadó Tamás és Szentmáry Kinga *Internetes segédesszközök* című ismertetőjét az európai uniós ismeretek elsajá-

tításában segítséget nyújtó internetes forrásokról.

Klaudy Kinga a *Módszertani útmutatóban* hangsúlyozza, hogy a könyvet elsősorban nem hivatásos fordítóknak, hanem a nyelvtanulók széles körének szánják. Meggyőződésünk, hogy; a tankönyvet haszonnal forgathatják mind a hivatalos mind az alkalmi fordítók, a nyelvtanárok és a nyelvtanulók, valamint mindazok a magyar állampolgárok, akik Magyarország EU-csatlakozásával kapcsolatban napi munkájuk során európai uniós szövegekkel dolgoznak.

Pollmann Teréz

Olasz–magyar fordítóiskola

(Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2004, 173 pp.)

Tamás Dóra

Pollmann Teréz 2004-ben megjelent *Olasz–magyar fordítóiskola* c. könyvében kibővíti és továbbfejleszti korábban, 2001-ben publikált *Olasz–magyar fordítástechnikai példatár* című könyvét. A korábbi mű az olaszról magyarra való fordítás átváltási műveleteit írja le Klaudy Kingának *A fordítás elmélete és gyakorlata* c. könyvében kidolgozott átváltási tipológiáját alkalmazva. Pollmann Teréz új könyve három fejezetre tagolódik, az olasz–magyar fordítás átváltási műveleteinek leírása a második fejezetben található.

A szerző, aki maga is fordító és fordításoktatással is foglalkozik, abból indul ki, hogy mit kell tudnia a fordítónak, miből áll a fordítói kompetencia. A szerző szerint a fordítói kompetenciának három fő összetevője van: anyanyelvi kompetencia, idegen nyelvi kompetencia és fordítástechnikai kompetencia. Ennek megfelelően az első fejezet is három részből áll: az első részben a magyar nyelvi kompeten-

ciával kapcsolatos kérdéseket tárgyalja a szerző: helyesírás, nyelvhelyesség, stílus és jó hangzás. Ezt követi az olasz szövegek megértésének kérdésköre: az olasz nyelv ismerete, az értelmezés, azaz a helyes dekodolás szintje, illetve a háttérismeretek jelentősége. Végül a fordítástechnikai kompetenciával kapcsolatos kérdések következnek: a szolgai fordítás csapdái, a fordíthatóság kérdésköre, a szinonimaválasztás.

Mint említettük, a könyv második fejezete az olasz–magyar fordítás átváltási műveleteit tartalmazza. Az első két fejezet nemcsak elméleti szinten érinti a fenti témaköröket, hanem konkrét szempontok alapján példákat is bemutat, feladatokat kínál önálló munkára, de az olvasó itt sem marad magára, mivel a könyv a megoldásokat is tartalmazza.

Az igazi újdonságot véleményünk szerint a könyv harmadik fejezete jelenti, melynek címe *Fordítási gyakorlatok*, és a szerző oktatási tapasztalatain alapul. Ez a fejezet a korábban leírt ismeretek gyakorlásához nyújt segítséget két irodalmi szöveg alapján. Az első szöveg leíró jellegű, míg a másik dialógusokból áll. Mindkét szöveg nyitott, és tág értelmezési lehetőségeket rejt magában. Az értelmezési lehetőségek közötti választásban fontos szerepet játszik az úgynevezett átlagolvasó. Az átlagolvasó fogalmával Umberto Eco és a szerző által említett Bruno Osimó műveiben is találkozhattunk.

Eco *Hat séta a fikció erdejében* című könyvben, amely az amerikai Harvard egyetemen tartott előadásorozatát tartalmazza, hangsúlyozza annak jelentőségét, hogy létezik az ún. átlagolvasó fogalma (olaszul: lettore modello), vagyis már előre látható, hogy ki lesz az adott mű olvasója. Ez a típusú olvasó nem egyezik meg az ún. empirikus olvasó fogalmával, amely az összes olvasót jelenti, aki az adott könyvet elolvassa. Az író az átlagolvasóban nemcsak az együttműködőt keresi, hanem megpróbálja befolyásolni olvasási folyamatát is, hiszen tudja, hogy ő az, aki ké-

pes elfogadni a műben szereplő játékszabályokat. Bruno Osimo *Propeadeutica della traduzione* című írásában úgy foglalkozik ezzel a kérdéskörrel, hogy a fordítót magát is úgy látja, mint az adott mű bármely empirikus olvasóját, aki azonban nemcsak önmagának felel a helyes interpretációért, hanem felelős azért, hogy kit tart átlagolvasónak és ennek megfelelően milyen fordítói stratégiát követ.

A harmadik fejezetben a szövegeket a különböző fordítási változatok követik. Az olvasót illetve a tanfolyam résztvevőit arra sarkallja a szerző, hogy ne csak a felkínált lehetőségeket értékeljék, hanem ezen túlmenően vessék össze ezeket saját fordítási verziójukkal. Ezt azért tartom jó megoldásnak, mivel nemcsak bemutatja a választási lehetőségek széles skáláját, hanem önállóságra, kreativitásra is ösztönöz. A fordítási változatok bemutatását a fordítások szöveges elemzése követi, amellyel ez a fejezet nemcsak gyakoroltat, hanem magyaráz, rámutat különböző szempontokra és mindenképpen segít a fordítói tudatosság kialakításában. A különböző választási lehetőségek elemzésével hozzásegít annak a célnak a megvalósításához is, hogy olyan fordítást kapjunk, amely a célnyelvi igényeket is figyelembe veszi és az eredeti szöveg értelmét is visszaadja.

A fordítási változatokat olvasgatva Heltai Pál cikke jutott az eszembe, amely a *Minimális fordításról* szól. Eszerint egy fordításnak több minőségi szintje lehetséges, és a minimális fordítás olyan elfogadhatósági szintet jelöl, amely még éppen használható fordítást biztosít. Szintén ő írja ezen cikkében, hogy meg kellene próbálni a fordításoktatás során a különböző minőségi szinteken történő fordítás tudatosítását is, oly módon, hogy a minimális szintből kiindulva és azt fokozatosan tökéletesítve jutnánk el egyfajta ideális szinthez. Úgy érzem, hogy a harmadik fejezet gyakorlataival és magyarázataival hozzájárul ennek megvalósításához, és ez a tény mindenképpen külön említést érdemel.

Ajánlom ezt a könyvet mindazoknak, akik olasz nyelvi fordítói képzésben vesznek részt, tudatosítani szeretnék eddigi ismereteiket, tapasztalataikat, illetve azt forgatják fejükben, hogy ezt a szép, de nehéz pályát válasszák.

Irodalom

- Eco, U. 1995. *Hat séta a fikció erejében*. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Heltai P. 1999. Minimális fordítás. *Fordítástudomány* I. évf.2.szám, 22–33.
- Klaudy K. 1997. *A fordítás elmélete és gyakorlata*. Budapest: Scholastica.
- Osimo, B. 2000. *Propadeutica della traduzione. Corso introduttivo con tavole sinottiche*. Milano: Hoepli.
- Pollmann T. 2001. *Olasz–magyar fordítás-technikai példatár és feladatgyűjtemény*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.
- Pollmann T. 2004. *Olasz–magyar fordítóiskola*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.

High Level Scientific Conference Series III.

Saarbrücken, 2004. május 6–8.

Kovácsné Dudás Andrea

2004. május 6–8-án Saarbrücken adott otthont a fordítás és tolmácsolás kutatására rendezett konferenciasorozat harmadik részének. Az Európai Bizottság támogatásával létrejött *High Level Scientific Conference Series* című rendezvénysorozatot három részesre tervezték: az első konferenciát a prágai Károly Egyetem Fordítástudományi Intézete szervezte 2002-ben, a másodikat a dániai Aarhusban tartották 2003-ban, s a konferenciasorozatot az ez évi saarbrückeni rendezvény zárta, a Fordításkutatási Központ (ATRC) szervezésében.

A 2004-es saarbrückeni konferencia a fordítás- és tolmácsoláseméleti modellekről és módszertanról szólt. A rendezvény első előadásait a fordításelmélet már-már klasszikusnak számító kutatói tartották: Juliane House (Hamburg) arról beszélt, hogyan alkalmazhatók a kvalitatív és kvantitatív kutatási módszerek a traduktológiai vizsgálatokban. Werner Koller (Bergen) szemiotikai ekvivalenciák témájú előadásában párhuzamot vont művészeti alkotások interpretációja és a fordítás folyamata között. Jean-René Ladmiral (Párizs) előadása a pszichoszociális dinamika fogalmára épült, amely különböző nyelvű és világnézetű kultúrák találkozásakor keletkezik. Daniel Gile (Párizs) a fordításelméleti modellek fogalmi és formai jellemzőit, típusait és funkcióit foglalta össze.

A program további részében az elméleti bevezetés után olyan előadásokat hallhattunk, melyek inkább gyakorlati vonatkozásúak. A modern, számítástechnikai eszközökkel végzett kutatások reprezentatív példáit mutatta be néhány fiatal kutató: Claudia Giehl (Saarbrücken) fordított orvosi szakszövegek optimális érthetőségét elemezte. Carmen Heide (Flensburg) azokra a problematikus kapcsolódási pontokra hívta fel a figyelmet, melyek számítástechnikai szövegek mint hiperszövegek fordítása során merülnek fel. Barbara Ahrens a szimultán tolmácsolás

során fellépő intonációs jellemzőket vizsgálta a forrás- és célszövegben.

Az utolsó délelőttön rendkívül érdekes témáról, az interszemiotikai fordításról hallhattunk. Bernd Benecke (München) kutatási területe a siketek számára készített filmfeliratozás. Henrik Gottlieb (Koppenhága) és Mary Caroll (Berlin) előadása a szinkronizálás és a feliratozás matematikájáról szólt.

A konferenciát megható születésnap köszöntő zárta. A rendezvénysorozat egyik fő szervezőjét, Heidrun Gerzymisch-Arbogast professzort 60. születésnapja alkalmából Juliane House és Kurt Kohn köszöntötte, méltatva több évtizedes tudományos munkásságát.

E néhány példa is szemlélteti, hogy a konferencia minden résztvevő számára valóban sokszínű és érdekes volt. A fiatal kutatók, PhD-hallgatók találkozhattak vezető fordításelméleti szakemberekkel, illetve a konferenciát megelőző napon az immár hagyományos doktori előkészítő programon kaphattak útmutatást és gyakorlati segítséget további kutatásaikhoz, disszertációjuk elkészítéséhez.

E nagy sikerű, a fordításelmélet legújabb eredményeit bemutató nemzetközi konferenciasorozat nem ért véget ezzel a saarbrückeni rendezvénnyel, hanem a szervezők tervei szerint a jövőben is folytatódik majd.